„ Potrzeba wyznaczania dziecku granic.”

Referat opracowany przez Radę Rodziców

„… dzieci bardziej niż czegokolwiek innego potrzebują zasad życia, które jasno ustalają, co jest dobre, a co złe.” (R. Coles)

„Nie ma wychowania tam, gdzie nie ma oznakowanych szlaków, po których można się bezpiecznie poruszać.” (Joanna Sakowska)

Czym są granice w wychowywaniu dziecka?

W procesie wychowywania dziecka granice są niczym innym jak jasno wyznaczonymi zasadami, wymaganiami, normami postępowania, zapewniającymi bezpieczne funkcjonowanie dziecka. Granice postępowania można porównać do prawidłowego oznakowania trudnego szlaku turystycznego w sposób zapewniający bezpieczne jego przejście. Bez właściwego oznakowania przejście niebezpiecznego szlaku jest bardzo trudne, a w niektórych przypadkach wręcz niemożliwe. Niewątpliwie spacer po nieoznakowanym szlaku wiąże się z brakiem poczucia bezpieczeństwa oraz niepewnością odnośnie tego, co nas spotka. Podobnie jest w procesie wychowywania dziecka – brak granic, norm, wymagań stawianych dziecku prowadzi do chaosu w jego życiu, nieuporządkowania, a tym samym – braku poczucia bezpieczeństwa i komfortu życia.

Granice to drogowskazy, które porządkują świat dziecka, wyznaczają linie między zrachowaniami społecznie akceptowalnymi a tymi, których zaakceptować nie można. Zasady pokazują dziecku, co jest dobre, a co złe, zapewniają poczucie bezpieczeństwa w uporządkowanym świecie.

Czy ustalanie dziecku granic oraz ich przestrzeganie jest potrzebne?

Dziecko, podobnie jak osoba dorosła, potrzebuje jasno ustalonych i zakomunikowanych reguł, norm postępowania, czyli wyznaczenia granic. Dzięki wyznaczonym granicom, ustalonym zasadom dziecko wie, czego może się spodziewać, do czego jest zobowiązane, za co ponosi odpowiedzialność, co może robić, a czego robić mu nie wolno. Uczy się rozróżniać dobro od zła oraz dokonywać właściwych wyborów. Jasno ustalone zasady zapewniają dziecku możliwość przewidywania tego, co może się wydarzyć, czynią świat dziecka bardziej przewidywalnym i uporządkowanym.

Granice odgrywają istotną rolę w procesie uczenia się i odkrywania świata. Poznając świat dzieci szukają informacji oraz odpowiedzi na podstawowe dla nich pytania, np. co można robić, a czego robić nie wolno, co jest w porządku, a co narusza przyjęte normy. Brak ustalonych zasad powoduje, że dziecko błądzi. Tak, jak bez odpowiednich oznaczeń wskazujących właściwą drogę łatwo skręcić w niewłaściwą ścieżkę i wpaść w tarapaty, tak łatwo mogą zagubić się dzieci, które nie mają wytyczonych granic stanowiących dla nich niezbędne drogowskazy. Natomiast gdy granice te są jasno określone i niezmienne, dzieciom łatwiej jest odnaleźć właściwą drogę i nią podążać. Dzieci chcą i potrzebują rozumieć reguły rządzące światem. Potrzebują jasnej informacji, czego się od nich oczekuje, co wolno im robić a czego nie wolno, na czym polegają ich relacje z innymi ludźmi, jak daleko mogą się posunąć oraz co się dzieje w sytuacji, gdy posuną się za daleko (przekroczą ustalone granice).

Dzieci potrzebują zatem jasnych komunikatów na temat zasad postępowania i oczekiwań w tym zakresie, aby nauczyć się powszechnie akceptowanych zachowań i w bezpieczny sposób poznawać świat i w nim funkcjonować. Ustalanie granic i ich przestrzeganie jest zatem niezbędne w procesie wychowawczym, na każdym etapie rozwoju dziecka. To od nas, dorosłych zależy, czy dostarczymy dzieciom niezbędnych informacji, tj. czy właściwie wytyczymy im granice, a tym samym damy im możliwość należytego rozwoju i bezpiecznego poznawania świata.

Jeśli nie ustalamy z dzieckiem zasad postępowania, nie wyznaczamy mu granic, w zachowaniu dziecka często pojawia się płacz, bunt, wymuszanie. Dlaczego? Dlatego, że dziecko nie wie, jak ma się zachowywać, nie ma jasności co do oczekiwań osób dorosłych, żyje w swego rodzaju chaosie, gdyż nie wie, co może robić, a czego mu robić nie wolno.

Wytyczanie granic jako proces dynamiczny

Rodzaj i zakres granic wyznaczanych dziecku musi zostać dostosowany do wieku, osobowości i stopnia rozwoju dziecka. Granice powinny być dziecku wytyczane w sposób wspierający jego prawidłowy rozwój. Dzieci rosną, zmieniają się i w miarę rozwoju dojrzewają do coraz większej wolności, przywilejów, ale i do odpowiedzialności. Tym samym wykazują gotowość do przyjęcia na siebie zwiększonej wolności i odpowiedzialności. Wytyczanie granic jest więc procesem dynamicznym – zmienia się w miarę rozwoju dzieci, stwarzając konieczność odpowiedniego poszerzania przez rodziców i dostosowywania granic tak, aby zapewnić dzieciom możliwość prawidłowego rozwoju. W miarę upływu czasu dzieci potrzebują zatem granic, które są dość szerokie, aby umożliwiać im dalsze odkrywanie świata, na tyle restrykcyjne, aby zapewniać im bezpieczeństwo i uczyć odpowiedzialności, a jednocześnie na tyle elastyczne, aby dostosowywać się do zmian i rozwoju dziecka.

Jak wyznaczać dziecku granice?

W procesie wpajania dzieciom zasad dorośli wykorzystują dwa podstawowe narzędzia – słowa i czyny. Obydwa przekazują dzieciom komunikat, jednak jedynie czyny są dla dzieci konkretne, a dzieci uczą się na konkretach. Prowadzą swego rodzaju badania testując to, co słyszą i czego doświadczają. Jednak ich przekonania dotyczące naszych zasad oparte są głównie na tym, czego doświadczają (niekoniecznie na tym, co słyszą). Dlatego tak ważne jest, aby to, co mówimy, pozostawało w zgodzie z tym, co robimy. Dzieci nabierają wówczas zaufania do naszych słów i uczą się stojących za nimi zasad. Jeżeli zatem prosimy dziecko, aby coś zrobiło, to dopilnujmy, aby dana czynność została przez dziecko wykonana. Jeżeli bowiem czyny rozmijają się ze słowami, dzieci zaczynają ignorować słowa i opierać swoje przekonania na tym, czego doświadczają. Pamiętajmy: to działania dorosłych, nie same słowa, określają zasady.

Jak zatem wyznaczać dziecku granice?

<u>Po pierwsze</u>: poprzez słowa i jasną komunikację

- kierowany do dziecka komunikat powinien być <u>jasny, bezpośredni i konkretny</u> – należy jasno, krótko i konkretnie wskazać, czego oczekujemy od dziecka, a w razie potrzeby podpowiedzieć, jak dziecko ma wykonać zadanie. Mówimy np. „wróć do domu do godz. 19”, zamiast „tylko nie wracaj za późno”;

- kierowany do dziecka komunikat powinien dotyczyć zachowania dziecka, a nie jego postawy, uczuć czy wartości;
- należy dokładnie określać konsekwencje naruszenia ustalonej zasady, np. „rowerem możesz jeździć tylko po podwórku. Jeśli wyjedziesz na ulicę, będziesz miał szlaban na rower";
- należy mówić do dziecka pewnie i stanowczo, ale nie podnosić głosu.

Po drugie: poprzez własne czyny i konsekwencję – słowa osoby dorosłej są o tyle wiarygodne, o ile są potwierdzone działaniem. Dorosły musi zatem sam przestrzegać zasad, jak również musi natychmiast reagować i wyciągać w stosunku do dziecka konsekwencje, jeśli dziecko nie przestrzega zasad, np. nie wypełnia swoich obowiązków. Należy zatem konsekwentnie wymagać od dzieci respektowania ustalonych reguł, mówiąc np. „dopóki nie posprzątasz swojego pokoju, nie możesz obejrzeć filmu".

Pamiętać też musimy o tym, że zasady muszą być dostosowane do wieku, zrozumiałe dla dziecka, sformułowane jako jasne reguły zachowania się.

Co robić, gdy dziecko łamie ustalone zasady?

Dzieci często naruszają ustalone reguły lub jawnie je łamią. Przyczyny naruszania zasad mogą być różne. Często dzieci po prostu sprawdzają, na ile mogą sobie pozwolić wobec dorosłych, na ile mogą przesunąć ustalone wcześniej granice. Natomiast drastyczne łamanie ustalonych zasad może być przejawem różnych frustracji u dziecka, napięcia, złości. Drastyczne przekraczanie przez dziecko granic jest często wołaniem dziecka o pomoc, dopominaniem się przez nie większej uwagi ze strony dorosłych.

Niezależnie od tego, jakie są przyczyny naruszania przez dziecko granic, dorosły zawsze powinien niezwłocznie reagować. Zasady spełniają bowiem swoją rolę tylko wtedy, gdy dziecko wie, jakie czekają je konsekwencje za złamanie danej zasady, oraz doświadczenie tych konsekwencji w przypadku przekroczenia ustalonej granicy.

Jak reagować, gdy dziecko łamie ustalone zasady?

- należy być stanowczym w swej reakcji
- należy odwołać się do ustalonej zasady, dając dziecku szansę na wykonanie polecenia, np. poprzez przypomnienie zasady mającej zastosowanie w danej sytuacji i przypomnienie, co należy zrobić wskazując dziecku, że ma tak teraz postąpić
- nie wdawać się w sprzeczkę czy rozwlekłą argumentację
- gdy dziecko złamie ustaloną regułę, należy zastosować konsekwencje.

Jak wyciągać konsekwencje w stosunku do dziecka łamiącego zasady?

Aby wyciąganie konsekwencji było skuteczne, konsekwencje powinny być:

- adekwatne do stopnia przewinienia
- natychmiastowe
- pozostające w logicznym związku z niewłaściwym zachowaniem
- powinny jasno określać granice czasowe

- jeśli rodzaj konsekwencji był wcześniej z dzieckiem ustalony, należy zastosować właśnie taką konsekwencję.